

1.01
339.9(497.4:436)"1945/1991"
Prejeto 21. 2. 2003

UDK

Jože Prinčič*

Slovensko-avstrijsko gospodarsko sodelovanje 1945-1991

IZVLEČEK

V letih 1945 do 1991 je bila Slovenija med vsemi jugoslovanskimi republikami najbolj dejavna pri iskanju možnosti za pospešitev jugoslovansko-avstrijskega gospodarskega približevanja. Pri tem je zagotovo imela prednosti pred drugimi republikami, zlasti geografski položaj ter zgodovinske in druge povezave. V krepitev gospodarskih stikov z razvitejšo sosedo jo je sililo slabšanje materialnega položaja narodne manjšine ter potreba po hitrejšem gospodarskem napredovanju in približevanju razvitemu zahodu. Pot na zahod pa je vodila preko avstrijskega trga, podjetništva in kapitala.

Ključne besede: slovensko-avstrijski gospodarski odnosi, jugoslovansko-avstrijski gospodarski odnosi, zunanja trgovina, Slovenija, Avstrija

ABSTRACT

SLOVENE-AUSTRIAN COOPERATION BETWEEN 1945 AND 1991

Between 1945 and 1991, Slovenia was the most active among all the Yugoslav republics in seeking ways to promote economic cooperation between Austria and Yugoslavia. To this end, Slovenia capitalised on its advantage above other republics, in particular, with regards to its geographic position, historical and other links. Slovenia was compelled to strengthen economic contacts with its more developed neighbour by the worsening economic situation of its ethnic minority in Austria as well as its need for a more rapid economic progress and to keep up with the developed west. The way to the west led through the Austrian market, enterprise and capital.

Key words: Austria, Slovenia, economy, international relations, economic cooperation, Slovenia, Austria

Prerez jugoslovansko-avstrijskih gospodarskih odnosov

V prvih letih po 2. svetovni vojni je jugoslovansko državno in partijsko vodstvo

* Dr., znanstveni svetnik, Inštitut za novejšo zgodovino, SI-1000 Ljubljana, Kongresni trg 1, e-mail: joze.princic@inz.si

v Avstriji videlo sovražno državno tvorbo, ki je bila v preteklosti "avantgarda nemške ekspanzije na jugovzhod", njeni državljani pa so bili v času zasedbe Jugoslavije najodgovornejši za vojne zločine¹ in storjeno vojno škodo. V tem času so zvezna telesa sprejela več ukrepov, ki so jih utemeljila z gospodarsko razorožitvijo nacizma ter povračilom materialne in druge škode, ki so jo okupacijska oblast in vojaške enote povzročile na jugoslovanskem ozemlju v letih 1941-1945. Ukrepi so bili bližnjica do materialnih in drugih sredstev, ki jih je nova jugoslovanska oblast potrebovala za oživitev in preobrazbo gospodarskega življenja, ne da bi ji bilo treba čakati na izid dolgotrajnih pogajanj o vojni odškodnini. Notranje težave ter pretrganje gospodarskih stikov z vzhodnimi socialističnimi državami, zaradi katerih se je Jugoslavija znašla pred bankrotom in gospodarskim razsulom, so državno vodstvo prisilili, da je začelo voditi spravljujejšo in bolj naklonjeno politiko do severne sosedice, če je hotelo z njo začeti razgovore o gospodarski pomoči in jo pridobiti za večji pretok blaga. Že avgusta 1948 je jugoslovanska vlada sklenila z avstrijsko sporazum o vzajemni menjavi blaga. Ta dogodek je bil mejnik v razvoju midsosedskih gospodarskih odnosov. Z njim se je začelo obdobje urejanja gospodarskega in tehničnega sodelovanja med državama na podlagi meddržavnih dogovorov. Sporazumi, ki sta jih državi potem sklenili v petdesetih letih, so najprej uredili sodelovanje na področju blagovne menjave, potem pa odprli možnost sodelovanja tudi na drugih gospodarskih področjih.

Šestdeseta leta so bila leta iskanja in ustvarjanja pogojev za boljše in širše gospodarsko sodelovanje. Naraščajoči primankljaj v trgovinski in plačilni bilanci, do katerega je prihajalo zaradi velikega razkoraka pri izvozno-uvoznih odnosih ter neravnovesja v sestavi blagovne menjave, je jugoslovansko stran silil k večji prisotnosti na avstrijskem trgu. Ugotovila je, da klasične oblike menjave ne morejo omiliti plačilno-bilančnih težav v trgovini z Avstrijo, zato se je odločila za razvijanje t.i. "višjih oblik" gospodarskega sodelovanja, tj. dolgoročne proizvodne kooperacije, poslovno-tehničnega sodelovanja ter skupna vlaganja v mešana podjetja. Gospodarska reforma je ustvarila ugodne pogoje za okrepitev gospodarskih tokov s severno sosedo. V letih 1966-1968 je zvezna skupščina sprejela več predpisov, ki so domačim podjetjem omogočili samostojnejše poslovne stike s tujimi partnerji ter odprli pot tujemu kapitalu.²

Sedemdeseta leta, zlasti druga polovica, so bila v znamenju številnih medsebojnih obiskov na najvišji ravni, ki so veliko obetali, pa malo prinesli. Gospodarski stiki med državama se sicer niso poslabšali, ni pa bilo tudi zaznati večjega zasuka na boljše. Na jugoslovanski strani se je okrepilo nelagodje zaradi neuravnotežene trgovinske menjave ter vedno večjega trgovinskega in plačilnega primankljaja z Avstrijo. Zastajanje jugoslovanskega izvoza za avstrijskim uvozom v Jugoslavijo je iz leta v leto slabšalo možnosti pokrivanja jugoslovanskega uvoza z izvozom. Če je leta 1955 znašala stopnja pokrivanja še 69,2 odstotka je bila leta 1979 le še 26,6 odstotna. Slabše pokrivanje uvoza z izvozom je imela Jugoslavija le še z ZRN.³

1 Po ugotovitvah Državne komisije za vojno škodo je bilo več kot polovica vojnih zločincev avstrijskih državljanov, in sicer 2062 od 4433.

2 Jože Princič: Tuje naložbe v slovenskem gospodarstvu v času druge Jugoslavije (1941-1945). V: Prispevki za novejšo zgodovino, 2002, št. 1, str. 109-120.

3 Valentin Sima: Die Jugoslawischen Betriebsansiedlungen in Kärnten, Dissertation, Wien 1990, str. 6.

*Preglednica 1: Blagovna menjava med Jugoslavijo in Avstrijo v letih 1962-1980⁴
1 \$=27,30 din*

Leto	Izvoz	Uvoz	Saldo
1962	733.550	875.439	-141.888
1964	839.270	849.587	-110.317
1966	1.221.893	1.029.252	+192.641
1968	1.218.369	2.297.279	-1.060.909
1970	1.381.131	4.143.059	-2.761.928
1972	1.618.715	3.922.742	-2.304.026
1974	2.608.500	9.775.573	-7.167.072
1976	2.748.504	6.775.550	-4.027.046
1978	2.881.000	9.263.000	-6.382.200
1980	5.497.900	14.727.700	-9.229.800

Državi sta našli le nekaj stičnih točk, kjer sodelovanje ni bilo vprašljivo. To so bile gradnja Karavanškega predora, ustanovitev skupne avstrijsko-jugoslovanske banke ter nastopanje na tretjih trgih, predvsem v gospodarsko nerazvitih državah tretjega sveta.

Na začetku osemdesetih let se je jugoslovansko gospodarstvo soočilo z gospodarsko krizo, ki se je potem v naslednjih letih samo še stopnjevala. Ker je njegova razvojna moč slabela, je začelo vse bolj zaostajati za avstrijskim⁵ in mu ni moglo biti enakovreden partner. Jugoslovanska izvozna ofenziva v drugi polovici osemdesetih let ni spremenila neuravnotežene trgovinske in negativne plačilne bilance z Avstrijo, ki sta tako ostali temeljna značilnost medsebojnih odnosov do razpada jugoslovanske države leta 1991. Izboljšalo pa se je pokritje izvoza z uvozom, ki je leta 1985 znašalo 57,6% in se je potem v naslednjih letih še popravilo.⁶

Preglednica 2: Jugoslovanski uvoz in izvoz v Avstrijo 1980-1988⁷ (v milijardah ASCH).

Leto	Izvoz	Uvoz	Saldo
1980	2,57	7,37	-4,80
1985	4,75	8,25	-3,50
1986	3,98	7,67	-3,69
1987	3,93	6,78	-2,85
1988	4,68	7,79	-3,11

⁴ Aleksander Čerče: Družbenoekonomski vidiki pomoči in sodelovanja SR Slovenije s Slovenci na Koroškem, Diplomatska naloga. Fakulteta za sociologijo, politologijo in novinarstvo, 1982.

⁵ Leta 1979 je povprečno zaostajanje izbranih jugoslovanskih industrijskih panog za avstrijskimi bilo 1,9 krat. Leta 1984 je raven produktivnosti v avstrijskih gospodarskih dejavnostih prekašala jugoslovansko že za 2,4 krat. - Delo, 3. 8. 1990, Rastko Ovin: Učinkovitost jugoslovanskega gospodarstva.

⁶ Valentin Sima, n.d., str. 6.

⁷ Rudi Koprivnik: Blagovna menjava med Jugoslavijo in Avstrijo, Avstrija naš poslovni partner, Gospodarski vestnik (dalje GV), Ljubljana 1989, str. 80.

V Beogradu in Ljubljani so avstrijsko gospodarsko politiko do Jugoslavije ocenjevali kot preveč previdno in počasno. Avstrijski zvezni vladi, kateri so sicer priznavali, da ima pozitiven odnos do tesnejših gospodarskih stikov, so očitali, da ji gre le za to, da ustvari ugodno sliko svojih odnosov z Jugoslavijo, ni pa pripravljena storiti ničesar za uresničitev sprejetih dogovorov.⁸ Predvsem je to veljalo za prizadevanja pri zmanjšanju trgovinskega in plačilnega primankljaja. Jugoslovanska stran je bila nezadovoljna z avstrijskim zavlačevanjem in odklanjanjem sklenitve sporazuma o obmejnem gospodarskem sodelovanju, z avstrijsko pasivnostjo pri razvijanju višjih oblik gospodarskega sodelovanja ter z njenim enostranskim pojmovanjem skupnega nastopanja na tretjih trgih. Avstrija je namreč jemala kot "samoumevno", da prevzame montažo novih tovarn s stroji in opremo, medtem ko naj bi jugoslovanska stran prevzela gradbena in druga manj plačana dela. Razloge za avstrijsko zapiranje za Karavanke so v Jugoslaviji videli v "miselnih ovirah", v prepričanju, da bi bilo večje sodelovanje le v jugoslovansko korist,⁹ v nasprotovanju deželnih vlad in političnih strank na Koroškem in Štajerskem ter v zahtevah avstrijskih podjetij za omejitev uvoza iz Jugoslavije.

Avstrija je na Jugoslavijo gledala predvsem kot na tržišče za plasman svojih izdelkov višje stopnje obdelave in je niso zanimali nakupi jugoslovanskega blaga. Imela je predsodke pred visokokakovostnimi izdelki iz Jugoslavije (tako kot tudi do vzhodnoevropskih držav), zato je bilo nemogoče, da bi na avstrijskem trgu imel konkurenčni izdelek iz Jugoslavije enako ceno kot avstrijski. Zaradi takega izhodišča je na eni strani postopoma upadal delež jugoslovanskega izvoza v Avstrijo v skupnem jugoslovanskem izvozu, na drugi strani pa je postopoma upadal tudi delež avstrijskega uvoza iz Jugoslavije v skupnem avstrijskem uvozu. Avstrija zato ni videla potrebe po povečanju blagovne menjave, sklenitvi sporazuma o obmejnem gospodarskem sodelovanju in sklenitvi sporazuma o odpravi dvojnega obdavčenja,¹⁰ niti po omilitvi zaščitnih uvoznih carin in drugih ukrepov, ki so ovirali uvoz iz Jugoslavije.¹¹ V šestdesetih in sedemdesetih letih je Avstrija kazala in poudarjala zanimanje za sodelovanje na področju industrijske kooperacije, tranzita in prometa, mešanih podjetij, energetike in trgovine. Ko se je Avstrija sredi sedemdesetih soočila z recesijo, pa se je zavzela za skupno nastopanje na tretjih trgih. V osemdesetih je bila pripravljena s krediti pomagati Jugoslaviji pri lajšanju krize. Podpirala je jugoslovansko približevanje EFTI in posredovala, da bi ji ta mednarodna organizacija finančno pomagala pri premagovanju težav. Večje gospodarsko sodelovanje pa ni bilo v interesu Avstrije. Konec osemdesetih so se Avstrijci zanimali za vlaganje v turistične objekte in sovlaganje v avtocesto Šentilj - Zagreb, pa tudi za varstvo okolja, kar je bilo povezano z Jedrsko elektrarno Krško.

⁸ AS 223, (fond Vlade Republike Slovenije), š. 5041, Opomnik o nekaterih vprašanjih za razgovor Janeza Zemljariča z jugoslovanskim veleposlanikom v Avstriji, 1. 9. 1980.

⁹ Delo, 24. 2. 1976, Dvostranske možnosti za širše gospodarske stike.

¹⁰ AS 223, š. 5626, Zabeleška razgovora z veleposlanikom SFRJ v Republiki Avstriji, 5. 11. 1984.

¹¹ Avstrija je na industrijske izdelke, ki jih je uvažala iz Jugoslavije, dala 50% popust, medtem ko so mnoge razvite zahodnoevropske države, članice EGS in EFTE, izvažale v Avstrijo brez carin. Za nekatere izdelke (lignit, zdravila, obutev) so morala jugoslovanska podjetja dobiti uvozna dovoljenja, za druge so veljale količinske omejitve (aluminijasti proizvodi, guma). Pogostokrat so lokalne oblasti še same preprečevale uvoz posameznih proizvodov (na primer piva).

Vloga Slovenije pri krepitvi gospodarskih stikov s sosednjo državo

Še pred koncem druge svetovne vojne se je vodstvo narodnoosvobodilnega gibanja v Sloveniji odločilo za izgon nemškega prebivalstva in zaplembo njegovega premoženja. To premoženje je bilo precejšnje, saj je nekaj desettisoč glava nemška narodna skupnost, skupaj s posameznimi avstrijskimi in nemškimi družbami, imela v svoji lasti številna kmetijska in gozdna posestva, stanovanjske in poslovne zgradbe, denarne zavode, trgovine, gradbena in lesnopredelovalna podjetja ter večinske deleže v več kot sto industrijskih podjetjih, med katerimi so prevladovala kapitalsko najintenzivnejša podjetja.¹²

Tujina je Slovenijo ocenila kot republiko, ki je to premoženje najodločneje in najhitreje podržavila. Premoženje je bilo zaplenjeno v dveh fazah. V prvi, t.i. fazi zavarovanja, ki je trajala dva do tri mesece, so pooblaščenca nove oblasti prevzeli in popisali imetje, predvideno za zaplembo. V drugi fazi, to je fazi pravnega zajetja, je sledil zaplembeni postopek in prepis imetja na državo. Do konca leta 1945 so zaplembene komisije in sodišča izdale več kot dvajset tisoč zaplembenih odločb, s čimer so podržavile večino "nemškega premoženja". Med slednje je spadalo tudi premoženje avstrijskih državljanov, družb in podjetij. V naši republici so upravna telesa do sredine petdesetih let večkrat poskušala "avstrijsko premoženje" ločiti od "nemškega", vendar tega postopka niso pripeljala do konca.

V Sloveniji so leta 1946 začeli zbirati dokaze o Avstriji kot "neposredni koristnici okupacije", ki je med drugo svetovno vojno ustanovila različna podjetja za gospodarsko ropanje Slovenije ter s silo pridobljeno premoženje zbirala na svojem ozemlju. Po zbranih podatkih je tako nastala škoda znašala okoli 400 milijonov dolarjev.¹³

Podržavljanje in izgon nemške manjšine sta bila slabo izhodišče za obnovev dobrososedskih odnosov. V letih 1945 do 1948/49 je slovenska vlada navezala gospodarske stike le s tistim delom Avstrije, ki je bil pod sovjetskim nadzorom. Prišlo je do živahne trgovinske menjave. Gospodarska ministrstva slovenske vlade so si prizadevala, da bi v Avstriji nakupila čim več surovin, materiala, orodja ter polizdelkov iz jekla. Pooblaščenca slovenski nakupovalci so za druge dele države kupovali tudi predmete široke porabe. V tem času je slovenska vlada sklenila več investicijskih sporazumov. Čeprav je že nakazala avanse, pa od teh pogodb ni bilo nič. Zaradi informirojevskih dogodkov Uprava sovjetskega premoženja v Avstriji ni izpolnila pogodbenih obveznosti.

V prvi polovici petdesetih let je Slovenija začela načrtno krepiti svojo prisotnost na avstrijskem trgu. To so ji omogočili sejemski sporazumi, ki jih je

¹² Po podatkih iz srede leta 1945 je bilo od 361 industrijskih podjetij, kolikor jih je bilo na ozemlju Dravske banovine leta 1939, 115 ali ena tretjina v nemški lasti oziroma s kapitalom "domačih" Nemcev ali Nemcev z avstrijskim, češkim in drugim državljanstvom. Med njimi je bilo največ takih (85) s sto odstotno udeležbo "nemškega" kapitala. Med temi so bila skoraj vsa najpomembnejša industrijska podjetja.

¹³ Državna komisija za vojno škodo je izračunala, da je zaradi "plenilnega" delovanja avstrijskih podjetij samo severni del Slovenije izgubil narodni dohodek okoli 120 milijonov dolarjev, medtem ko je celotna izguba narodnega bogastva znašala 409 milijonov dolarjev. - Dokumenti o zunanji politiki SFRJ. Jugoslovanski pregled, Beograd 1985, 1947/I, dokument št. 3.

Gospodarska zbornica Slovenije podpisala s trgovinskima zbornicama sosednje Koroške in Štajerske. Ti sporazumi so slovenskemu gospodarstvu odprli možnost izvoza izdelkov, ki jih Avstrija ni dovolila redno uvažati ter omogočili boljšo oskrbo gospodarstva z reprodukcijskim in drugim materialom, prebivalstva pa z izdelki široke porabe.

V šestdesetih letih so v naši republici ugotovili, da odnosi med obema državama še ne ustrezajo "moči in komplementarnosti" obeh gospodarstev.¹⁴ Vlada, gospodarska zbornica in drugi organi so začeli spodbujali podjetja, naj živahneje trgujejo z Avstrijo. V sedemdesetih je slovenska vlada vložila veliko časa in moči v sklenitev meddržavnega sporazuma o obmejnem gospodarskem sodelovanju. V dokumentih, ki jih je slovenska skupščina sprejela decembra 1973 in januarja 1975, se je zavzela za sklenitev blagovnega sporazuma, ki naj bi preusmeril obmejno gospodarsko sodelovanje v razvoj višjih oblik gospodarskega sodelovanja na področju industrijske proizvodnje, širših oblik kooperacije v kmetijstvu in turizmu, skupnih vlaganj slovenskih in avstrijskih podjetij, sodelovanje na področju energetike, železniškega prometa in tehnologije. Sporazum naj bi uredil nerešena vprašanja zaposlovanja slovenskih delavcev v avstriji ter odprtje novih mejnih prehodov. Avstrijska stran je na načelni ravni podpirala idejo o liberalnejšem gospodarskem prostoru v obmejnem področju, v katerem bi s številnimi olajšavami pospešili trgovinske stike ter omogočili, da obe gospodarstvi najdeta interes za sodelovanje na posameznih gospodarskih področjih. Toda sporazuma ni bila pripravljena podpisati oziroma je to dejanje prestavljala v nedoločeno prihodnost. Slovenskih upanj o sklenitvi sporazuma je bilo konec leta 1984, ko je avstrijski kancler na obisku v Jugoslaviji izjavil, da Avstrija sporazuma o obmejnem gospodarskem sodelovanju še "določeno obdobje" ne bo podpisala. Predlagal je, da se tega problema lotijo "pragmatično", kar je pomenilo, naj se krepí gospodarsko sodelovanje med obmejnimi občinami in podjetji po že uveljavljenih oblikah in brez razmišljanja o sporazumu.¹⁵

Prizadevanja za sklenitev meddržavnega sporazuma o obmejnem gospodarskem sodelovanju so bila tesno povezana s potrebo po večji in bolj organizirani gospodarski pomoči slovenski narodni skupnosti v Avstriji, ki se je zaradi spremenjenih razmer znašla na robu preživetja. V sedemdesetih letih je kmetijstvo, kot stoletni temelj gospodarstva slovenske narodne skupnosti v Avstriji začelo izgubljati na pomenu, se umikati turizmu in industriji, torej panogam, kjer sama ni bila zastopana v večjem številu. Slovenska skupnost ni imela zadostnih finančnih sredstev za nove načrte in naložbe, zato je pričakovala, da ji bo Slovenija pomagala tako s finančnimi sredstvi kot z neposrednim vključevanjem v gospodarske tokove, ki so tekli med obema državama.¹⁶

Marca 1978 je slovenska skupščina sprejela dokument z naslovom Politika krepitve materialne osnove slovenske narodne skupnosti v zamejstvu. Njegova temeljna podmena je bila, da se slovenska manjšina lahko upira procesom nasilne asimilacije le, če je sposobna okrepiti lasten socialno-ekonomski položaj in eks-

¹⁴ AS 1165, (fond Gospodarska zbornica Slovenije), š. 117, Zapisnik sestanka z avstrijskim gospodarskim atašejem v Zagrebu, 10. 12. 1965.

¹⁵ AS 223, š. 5626, Zabeleška o razgovoru z Miloradom Pešičem, veleposlanikom SFRJ v Avstriji, 5. 11. 1984.

¹⁶ Delo, 26. 8. 1976, Srečanje ob celovškem lesnem sejmu.

stenco na območju, kjer avtohtono prebiva. To je zahtevalo široko podporo matičnega naroda za vsestranski gospodarski razvoj narodne skupnosti. Ta dokument je zadalžil izvršni svet in gospodarsko zbornico, da zagotovita razvoj zamejskih

podjetij ter njihovo združevanje s slovenskimi, spodbudita razvoj obrti in male industrije, posodobita kmetijstvo, okrepiata medsebojni turizem, trgovino in bančništvo ter večje sodelovanje raziskovalnih ustanov.¹⁷ Z dokumentom je postala pomoč mešanim podjetjem v Avstriji, katerih lastniki so bili pripadniki slovenske skupnosti ali slovenska podjetja, pomembna politična naloga.

Junija 1980 so se proizvodne, trgovske in druge organizacije združenega dela v Sloveniji povezale v Interesno skupnost za razvoj obmejnega gospodarskega sodelovanja z Avstrijo. Naloga skupnosti, ki je leta 1981 imela 48 članic, je bila povečati obseg gospodarskega sodelovanja, uskladiti blagovne liste za medsebojno menjavo ter pripraviti predloge spodbujevalnih ukrepov. Sklenjeno je namreč bilo, da bodo slovenska podjetja, ki se bodo vključila v obmejno gospodarsko sodelovanje, deležna olajšav na deviznem, davčnem, kreditnem in nekaterih drugih področjih.

Leta 1982 je novi slovenski izvršni svet še poudaril pomembnost poglobljenega sodelovanja slovenskega gospodarstva z avstrijskim. Na tem področju je bil zelo dejaven in tudi samoiniciativen. Sprejel je zahteven in obsežen Program ukrepov in aktivnosti za pospeševanje obmejnega gospodarskega sodelovanja, ki je postal sestavni del novega srednjeročnega načrta. Vključeval je izboljšanje sestave blagovne menjave in povečanje obsega sejemске menjave, sklenitev meddržavnega sporazuma o obmejnem gospodarskem sodelovanju, ustanovitev novih slovenskih ali mešanih industrijskih, trgovskih in drugih podjetij na obmejnem avstrijskem ozemlju, povezavo z obrtnimi podjetji, modernizacijo cestne povezave do koprškega pristanišča, izgradnjo energetskih objektov, združevanje sredstev v okviru domačih bank ter povečanje dejavnosti Adria Bank Ag, povezovanje obrtnih podjetij z avstrijskimi, tesnejše sodelovanje z Zvezo slovenskih zadrug v Celovcu pri razvoju kmetijstva in zadružništva, skupno graditev energetskih objektov.¹⁸ Vlada Janeza Zemljariča se je odločila navezati tesnejše in pristnejše odnose z deželno vlado avstrijske Koroške, ki je veljala za največjega nasprotnika gospodarskega približevanja. Leta 1982 ji je uspelo, da sta obe vladi ustanovili skupen Kontaktni komite, ki je potem ustanovil delovne skupine za obravnavo skupnih vprašanj na področju energetike, nastopanja na tretjih trgih in izgradnjo turističnega središča Peca.

V letih 1982-1984 si je izvršni svet zadal nalogo, da bo popravil nastop slovenskih podjetij na avstrijskem trgu in omejil trgovanje podjetjem, ki se ne bodo držala predvidenih rokov in kakovosti izdelkov.

V procesu gospodarskega približevanja je bila dejavna tudi Gospodarska zbornica Slovenije. Leta 1983 je začela akcijo "reformiranja odnosov med sosedi,"¹⁹ katere cilji so bili: okrepitev višjih oblik gospodarskega sodelovanja, izboljšanje po-

¹⁷ AS 223, š. 4587, Organiziranost in pregled izvajanja politike krepite materialne osnove slovenske narodne skupnosti v zamejstvu, 13. 9. 1978.

¹⁸ AS 223, š. 5620, Program ukrepov in aktivnosti za pospeševanje obmejnega gospodarskega sodelovanja za obdobje 1981-1985, 18. 6. 1982.

¹⁹ AS 1165, š. 1839, Zapisnik 10. seje Odbora za obmejno gospodarsko sodelovanje, 31. 1. 1983.

gojev za učinkovitejše poslovanje skupnih podjetij (na prvem mestu je bilo izboljšanje kreditnih pogojev), spodbujanje podjetij za obmejno menjavo in za združevanje sredstev ter raziskovanje avstrijskega tržišča.

Poglabljajoča se gospodarska kriza in zaostrene politične razmere ter z njimi povezana restriktivna politika Zveznega izvršnega sveta so zelo omejile možnosti za udejanjanje tega programa.²⁰

Konec osemdesetih, torej tik pred razpadom druge Jugoslavije, se je Slovenija trudila pridobiti Avstrijo za še večje gospodarsko sodelovanje. Junjska vojna leta 1991 in razglasitev slovenske neodvisnosti dotedanjih gospodarskih stikov nista pretrgali. Toda avstrijska stran je v drugi polovici leta 1991 postala bolj previdna in je slovenske predloge jemala zelo zadržano. Sloveniji je bila pripravljena pomagati z nasveti, šolanjem kadrov, prenosom know-howa ter odpreti svoje gospodarsko predstavništvo v Ljubljani, ki naj bi pomagalo slovenskim podjetjem, da po razpadu jugoslovanskega trga ne bi ostala brez surovin in reprodukcijskega materiala, potrebnega za proizvodnjo. Slovenska stran je takšno ravnanje morala sprejeti z razumevanjem, saj se je zavedala, da je za večje zaupanje in možnosti naložb z tujine treba najprej urediti lastninske, denarne in druge razmere doma.

Slovensko-avstrijska blagovna in druga menjava ter sodelovanje

Od začetka petdesetih let naprej je bila blagovna menjava pglavitna oblika sodelovanja med slovenskim in avstrijskim gospodarstvom. Slovenija je imela največji delež jugoslovanskega izvoza v Avstrijo, ki je z leti naraščal. Leta 1970 je bil njen izvozni delež že 37,4 odstotka, uvozni pa 31,8 odstotkov; tega leta je ustvarila 27 odstotkov skupnega primankljaja z Avstrijo. V osemdesetih se je delež slovenskega izvoza v jugoslovanskem gibal med 33 in 39 odstotki, delež uvoza pa med 24 in 41 odstotki. Pokritost slovenskega uvoza z izvozom se je od 76 odstotkov, kolikor je znašala leta 1984, zmanjšala na 59 odstotkov v letu 1991. Avstrija je bila tudi tista članica EFTE, s katero je Slovenija največ trgovala. Polovico celotne menjave z EFTO je Slovenija realizirala z Avstrijo.

Preglednica 3: Blagovna menjava SRS z Avstrijo v letih 1963-1969 v milijon din²¹

Leto	Izvoz SRS v Avstrijo	Uvoz SRS v Avstrijo	Razlika
1963	93,4	93,0	+0,4
1965	116,9	140,5	-23,6
1967	142,9	232,9	-90,6
1969	217,2	405,2	-188,0

²⁰ S samoupravnim sporazumom so se članice obvezale, da bodo v letih 1981-1985 vsako leto združile 300 milijonov din kot 70% delež v naložbah v okviru obmejnega gospodarskega sodelovanja. Do leta 1984 so zbrale od 200 do 400 milijonov din.

²¹ Prav tam.

Preglednica 4: Blagovna menjava SRS z Avstrijo v sedemdesetih letih v tisoč dolarjev²²

Leto	Izvoz	Uvoz
1970	19.247	50.160
1972	24.874	52.401
1974	38.661	155.549
1976	38.538	81.193
1978	41.779	91.931
1980	77.303	154.468

Preglednica 5: Slovenska blagovna menjava z Avstrijo v osemdesetih letih v milijon dolarjev²³

Leto	Izvoz	Uvoz
1982	66,9	126,5
1984	102,3	134,6
1986	82,2	148,2
1988	169,1	250,1
1990	223,0	426,0
1991	222,0	379,0

Tudi Slovenija je poslabševala neuravnoteženo blagovno menjavo s severno sosedo. Primankljaj je vztrajno naraščal, čeprav ne v tako strmi krivulji kot na državni ravni. Do leta 1980 je bil uvoz že dvainpolkrat večji od izvoza, tako da je v naslednjem letu primankljaj znašal 53 milijonov dolarjev, deset let kasneje pa 206 milijonov dolarjev.

Izvozna sestava slovenskega gospodarstva se je izboljševala v korist industrijskih polizdelkov in izdelkov. Najpomembnejši slovenski kmetijski izvozni proizvodi so bili hmelj, sadje in pulpe. Med reprodukcijskimi materiali so prevladovali barvne kovine, papir in usnje, pri potrošnem blagu pa bombažne tkanine, obutev in lesni izdelki. V slovenskem uvozu so bili, poleg električne energije močnejše zastopani različni reprodukcijski materiali, izdelki kemične, kovinske in elektroindustrije ter črne metalurgije.

Pot slovenskih izvoznikov na avstrijski trg je bila preprečena s carinskimi pregradami in davčnimi obremenitvami, ki so omejevale možnosti prodaje blaga in konkurenčno sposobnost slovenskega blaga. Razmere so se poslabšale konec leta

²² AS 1165, š. 1699, Blagovna menjava z Avstrijo.

²³ Prav tam, Blagovna menjava z Avstrijo, junij 1990. GV, 25. 1. 1996, št. 5, Pisan splet že izkoriščenih možnosti.

1977, ko so Avstrijci ukinili nekatere prej odobrene carinske olajšave, povečali uvozni davek, zaostri uporabo avstrijskih norm za kakovostno pakiranje prehrambenih in drugih proizvodov. Neugoden vpliv so imele tudi necarinske ovire, kot na primer diskrecijska pravica odobravanja uvoza mesa in lignita, sezonske restrikcije za uvoz sadja in zelenjave, globalni kontingenti za zdravila itn.

V šestdesetih letih so se slovenski turistični delavci začeli podjetnejše in bolj optimistično ozirati čez Karavanke. Slovenijo, avstrijsko Koroško in Štajersko so začeli pojmovati kot enotno in zaključeno turistično območje, ki ima vse geografske in druge pogoje za zamenjavo domačih in tujih gostov. Spoznali so, da morajo izboljšati turistično ponudbo in pogoje, če hočejo obdržati avstrijske in in druge tuje goste za dlje časa. Okrepili so stike z avstrijskimi turističnimi agencijami. Njihova srečanja so bila "vseskozi prijateljska" ter prežeta z "obojestransko željo", da se medsebojno sodelovanje na področju turizma poglobi.²⁴ Največkrat so razpravljali o možnostih za medsebojno izmenjavo gostov, o skupnih propagandnih nastopih na tujih trgih, šolanju in praksi slovenskih gostinskih delavcev v Avstriji. Avstrijski predstavniki so izrazili pripravljenost, da okrepijo poslovne stike s Slovenijo, vendar pa do "konkretnih oblik sodelovanja ni prišlo."²⁵ Leta 1975 sta se jugoslovanska in avstrijska vlada s sporazumom o sodelovanju na turističnem področju obvezali, da bosta spodbujali turistična potovanja, poenostavili obmejne carinske postopke, spodbudili turistična podjetja k večjemu sodelovanju in vlaganju v turistične objekte ter zagotovili izmenjavo informacij in strokovnjakov. Leta 1979 je stekla skupna akcija za pospešitev planinskega in zimsko-športnega turizma. Konec osemdesetih je bila na pobudo občin z obeh strani meje izdelana študija zimsko-športnega centra na Peci. V osemdesetih se je Gospodarska zbornica Slovenije z zbornicama obeh sosednjih avstrijskih dežel dogovorila o načrtnem spremljanju turistične dejavnosti v skupnem prostoru ter usklajevanju turistične ponudbe. Slovenija se je, tako kot že v preteklosti, ogrevala predvsem za večje sodelovanje turističnih agancij pri izmenjavi gostov. V tem času se je začela tudi akcija za skupno ponudbo za goste iz tretjih držav ter za skupen nastop na drugih turističnih trgih.

V elektrogospodarstvu sta začeli Slovenija in Avstrija svoje načrte hitreje uresničevati šele v sedemdesetih letih. Oba sistema sta redno izmenjavala viške električne energije ter preučevala možnosti za povečanje zmogljivosti prenosnega omrežja na slovenski strani. Mešani komisiji za Muro in Dravo sta usklajevali projekte za izgradnjo novih elektrarn. Novembra 1983 je Stalna mešana komisija za Muro sprejela dogovor o graditvi šestih elektrarn na Muri, po tri na vsaki strani. Iste leta so Avstrijci na Bistrici, pritoku Drave, predlagali zgraditev hidroelektrarne Svinjščica (Koralpe). Ta elektrarna z močjo 50 MW je postala skupni projekt, v katerem je dobila Slovenija 20 odstotni delež. Odločitev o gradnji je bila sprejeta leta 1987.

Prometne povezave so bile naslednje področje, kjer so se stikali interesi obeh držav. V Sloveniji so z zaskrbljenostjo spremljali nastajanje načrtov in graditev hitrih avtocestnih povezav Avstrije z Italijo in drugimi sosednjimi državami. Zlasti jih je zanimala avtocesta Jug (Autobahn Süd) in Salzburg-Beljak. Zavedali so se, da

²⁴ AS 1165, š. 1805, Informacija o turizmu med Avstrijo in Slovenijo.

²⁵ Prav tam.

bodo projektirane in deloma že zgrajene avtoceste med Italijo in Avstrijo Slovenijo "osamile" od razvitega zahoda ter ji odvzele tranzitni in drugi promet. Med posameznimi prometnimi področji so dali prednost cestnemu prometu in z njim povezanim tranzitnim prometom do koprškega pristanišča. Slovenska gospodarska zbornica je v sedemdesetih letih izdelala načrt za izgradnjo hitrih cest, predora pod Karavankami, novih mejnih prehodov, mostov in drugih prometnih objektov ter ga predstavila sosednji avstrijski Koroški.²⁶ Osrednji projekt je bila gradnja predora pod Karavankami. Sprva je dobro kazalo, saj sta državi pogodbo o graditvi podpisali septembra 1977. Gospodarska kriza in stanje plačilne bilance (in še drugi razlogi) pa so povzročili zamik načrtanega časovnega plana gradbenih del in spremembo sporazuma iz leta 1977. Novo pogodbo je Jugoslavija ratificirala decembra 1982, pripravljala gradbena dela pa so se začela šele sredi osemdesetih let. V osemdesetih letih se je v Sloveniji povečal pomen tranzitnega prometa, saj je Koper postal pomembna luka za avstrijski tovor. Leta 1984 so v Kopru pretovorili 480.000 ton avstrijskega blaga, s čimer so prišli na četrto mesto med evropskimi pristanišči, ki jih je uporabljalo avstrijsko gospodarstvo. V naslednjih treh letih je luka razširila svoje zmogljivosti za razsute tovore, kontejnerje, prevoz lesa in drugih tovorov in prišla na drugo mesto takoj za Hamburgom.

Sodelovanje na področju t.i. višjih oblik gospodarskega sodelovanja se je začelo v drugi polovici šestdesetih let. Aprila 1972 je bil sprejet sporazum o gospodarskem, tehničnem in industrijskem sodelovanju. Vendar to sodelovanje ni doseglo večjega obsega niti v slovenskem niti v jugoslovanskem merilu. Do največjega sodelovanja je prišlo na področju dolgoročne proizvodne kooperacije. Za slovensko industrijo so bile najpomembnejše pogodbe na področju papirne, pohištvene in grafične industrije. Na področju skupnih naložb je Slovenija že v sedemdesetih letih dala pobudo za ustanovitev mešanih podjetij. Avstrijska stran je temu pritrjevala in se strinjala, da še niso izrabljene vse možnosti, vendar do razpada jugoslovanske države ni pokazala večjega zanimanja za uresničitev teh projektov. Slovenska podjetja so bila bolj dejavna. Številna med njimi so na začetku osemdesetih iskala možnosti za ustanovitev lastnih ali mešanih podjetij na obmejnem območju sosednje države. Zaradi zaostrenih gospodarskih razmer so potem nekatera podjetja zastala sredi poti in odstopila od začelih projektov. Do konca leta 1987 so slovenska podjetja na avstrijskem Koroškem in Štajerskem ustanovila petnajst proizvodno trgovskih in dve trgovski podjetji z mešanim slovensko -avstrijskim kapitalom. Do leta 1989 je bilo skupaj dvajset podjetij z mešanim ali slovenskim kapitalom. To so bila majhna in srednje velika podjetja s povprečno 40 zaposlenimi. Polovico od njih so ustanovili s finančno podporo slovenske narodne skupnosti.

Prizadevanja za skupno nastopanje na tretjih trgih so se začela udejanjati v prvi polovici osemdesetih let. Izgledalo je, da bo ta oblika gospodarskega sodelovanja obrodila največ sadov, saj sta državi imeli na seznamu 55 skupnih projektov. Od teh so takoj začeli delati na desetih: po štirje so bili v arabskih deželah in v vzhodni Evropi, po eden pa v Ugandi in na Jamajki. Leta 1984 je koordinacijo skupnega nastopanja na tretjih trgih prevzela posebna delovna skupina SRS in

²⁶ Prioriteto so dobili posodobitev cestnih prelazov Korensko sedlo in Ljubelj, predor pod Karavankami, mejni prehod pri Viču (Dravograd), cestna povezava prek Šentilja in Gornjo Radgono. - AS 1165, š. 1805, Stične zadeve Slovenija-Avstrija s posebnim ozirom na avtocestne povezave.

Zvezne dežele Koroške. Skupina je izbrala podjetja, ki so se v tem letu dogovarjala za skupen nastop. Med slovenskimi podjetji je bil najuspešnejši trboveljski Rudis. Leta 1985 so predstavniki avstrijske Koroške Sloveniji ponudili pomoč pri sklepanju ugodnih aranžmajev v zahodni Evropi, v zameno pa zahtevali partnerstvo pri investicijskih projektih, ki jih je Slovenija sklepala na Kitajskem.²⁷ V sodelovanju s slovenskimi, so avstrijska podjetja leta 1986 opremila tovarno na Kitajskem. V kasnejših skupnih slovensko-avstrijskih naložbah so sodelovala naslednja slovenska podjetja: IMP, GIPOS, IMOS in VEGRAD.

Slovenija je skupaj z avstrijsko Koroško in Štajersko pretresala vprašanja povezana z večjo zaščito in varovanjem okolja. Do osemdesetih let so bila ta vprašanja omejena na varstvo zraka, vode, zaščito gozdov, izmenjavo izkušenj s čistilnimi napravami in zaščito vodnih virov na Peci in na Karavankah. Potem pa je prišlo do nesreče v Črnobilu, ki je v ospredje avstrijske naravovarstvene politike potisnila jedrsko varnost in z njo povezano zahtevo po ukinitvi Jedrske elektrarne Krško. Iz Avstrije je v tem času prišla tudi zahteva za zaprtje rudnika svinca v Mežici.

Jože Pinčič

SLOVENE-AUSTRIAN COOPERATION BETWEEN 1945 AND 1991

S u m m a r y

Between 1945 to 1991, Slovenia endeavoured most among all the Yugoslav republics to increase the economic cooperation between Austria and Yugoslavia. To this end, Slovenia enjoyed considerable advantages above other republics, due to its geographic position, historical and other links. It was compelled to strengthen economic links with its more developed neighbour because of the worsening economic position of its ethnic minority in Austria, its desire for more rapid economic progress and to keep up with the more developed western world.

Slovenia began strengthening its presence on the Austrian market in the first half of the 1950s. It took advantage of an additional exchange of goods within market agreements. These agreements allowed the Slovene economy a better supply of replacement and other materials. In the 1960s, it was recognised in Slovenia that the relations between the two countries did not yet match the "strength and the complementarity of their economies". The government, the Chamber of Economy and other bodies started encouraging the companies for a livelier business with Austria.

In the 1970s, the Slovene government devoted much time and resources to the preparation of a bilateral agreement on the economic cooperation along the border. Slovene politicians saw no obstacles to such an agreement and were, therefore, taken by surprise by the negative response.

In the 1980s, the Slovene economy had to face a deepening economic recession which limited the possibilities and the readiness of Slovene and Austrian companies for any major exchange and cooperation.

Immediately prior to the disintegration of the second Yugoslav state, the new Slovene government strove hard to win Austria over for a revival of economic cooperation. The war in June 1991 and the proclamation of Slovene independence affected the bilateral economic relations. Although Austria did not break its economic links, it became more wary and treated the Slovene requests and initiatives with great reserve.

²⁷ AS 223, š. 5632, Zabeleška 2. sestanka Mešane delovne skupine, 10. 4. 1985.